

HBL 10.3.2001

Dags för finlandssvensk självkritik

Finlands språkpolitik är i stöpsleven nu då den viktiga språklagen från 1922 ses över. Jan-Erik Enestam efterlyste en ny språkstrategi för sfp (13.1). Mycket klokt har sedermera sagts, bland annat av Erik Alldardt (14.2) och Fjalar Finnäs (5.3).

Som tillägg vill jag lägga fram några självkritiska finlandssvenska reflexioner som kanske är relevanta också för det språkpolitiska programarbetet.

En vanlig finlandssvensk attityd är att i mer eller mindre affektiva ordalag påtala brister i den svenskspråkiga servicen hos myndigheter och andra. Naturligtvis finns det ofta formellt fog för sådana klagomål.

I den finskspråkiga befolkningsmajoritetens ögon ser dock finlandssvenskarna ofta ut som ett något gnälligt sällskap av revirbevakare. Har vi egentligen någonsin uttryckt en synlig och bestående uppskattning över att språklagen i sin generositet mot mindretalet är världsunik?

För detta får vi tacka framför allt statsrådet Emil Nestor

Vi finlandssvenskar som grupp har inte gjort upp med vår egen historia. Det stora tabut har varit den mer eller mindre flagranta rasismen mot den finska befolkningen, skriver professor **Fred Karlsson**.

Setälä (1864-1935), professor i finska språket och litteraturen vid Helsingfors universitet i flera decennier, undervisnings- och utrikesminister, författare av Finlands självständighetsförklaring m.m.

Det var Setälä som mer eller mindre egenhändigt skrev ihop språklagen. Två år senare, 1924, gav han ut en omfångsrik volym med lagen och kommentarer till den, som förtjänar att läsas av den som är intresserad av bakgrunden till dagens situation (Kielilaki ynnä siihen liittyvät lait ja asetukset. Julkaissut ja selityksillä varustanut E. N. Setälä).

Setälä insåg att språkstriden kunde biläggas genom generositet från majoritetssidan. Detta omsattes sedan i paragraffer och tillämpades med

framgång i praktiken under närmare ett sekel.

Finlandssvensk rasism

Ur finlandssvensk synpunkt har det stora tabut i biläggandet av språkstriden varit att medge den mer eller mindre flagranta rasism med vilken många debattörer börjande från Freudenthal och ända in på 1930-talet förhöll sig till den finska befolkningen. För Freudenthal var finnarna halvilda tjuder. Snart blev mongolteorin allmän, likaså teorierna om den ostbaltiska rasen, och dessa bägge då ställda i motsats till (finlands)svenskarna som hörande till den överlägsna germanska, nordiska eller rentav östsvenska rasen.

L. A. Punttila disputerade i början av juni 1944 för filosofie doktorsgraden vid Helsing-

fors universitet med en avhandling om svenskhetens uppkomst. Detta var några dagar före det ryska stormanloppet började vid fronten den 9 juni, men det var inte den enda dramatiken.

Den finlandssvenska kritiken av Punttilas arbete var massiv. Speciellt Arvid Mörne gick till frontalangrepp i Nya Argus. Visst fanns det svagheter och överdrifter i Punttilas bok, men en sentida läsare förundrar sig ändå över, att kritikerna helt avfärdade eller förtegen den väl dokumenterade kritik som Punttila riktade mot delar av svenskhetens rasism.

Om rasismens uppkomst och historia i Finland har senare Aira Kemiläinen skrivit ett läsvärt verk (Suomalaiset, outo Pohjolan kansa. Rotuteoriat ja kansallinen identiteetti. Finska Historiska Samfundet 177, 1994). Den här boken öppnar ögonen och redogör för fakta, vem som sagt vad och när.

Förklaring till kontroverserna

Här har vi finlandssvenskar som grupp inte gjort upp med vår egen historia. Betänkliga

tecken finns på att något av dessa attityder ännu existerar. Eller vad sägs om att Katedralskolans abiturienter i Åbo 1993 fann för gott att pryda sin lastbil med en stor teckning föreställande människans utvecklingshistoria med rubriken "Survival of the Fittest" och skedena "Suomi (ugri) - homo sapiens (ihminen) - finlandssvensk" (Suomen Kuvalehti 8/1993)?

Sådana finlandssvenska tänkesätt har självfallet satt sin prägel på det som vi nebulöst kan kalla den "finska folksjälens". De är säkert en viktig del av förklaringen till de mindre men ändå påtagbara språkkontroverser vi fortfarande har, framför allt inställningen till den obligatoriska undervisningen i svenska i den finska grundskolan.

Tiden är mogen för ett historiskt handslag över språkgränsen. Utan en självkritisk, djupgående, auktoritativ, ideologisk analys av språksituationens bakgrund och framtidsutsikter får vi inte detta till stånd, varken som etnisk grupp eller (sfp) som politiskt parti.